

کدیرپہ ہاچ ایران باستان

علی رضایپور

ب «م» كـ أ ص ف م ن ه ز ح ط ذ ر «ا» و
ص { تن ه آس ء ا م ب ر ه } ك ل ج د ه و «
س ع ك آج د ق م ن ت خ ي ث » (٥)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دیپ های (خطوط) ایران باستان

پژوهش و نگارش: دهیویت و نداد (علی رضاپور)

آذر ۱۳۹۲ خورشیدی

موردال ما ۱۵۸۷ گیلکی

ویراست ۱: ۹۳/۲/۱۱

درود خدواند بر محمد و اشو خاندانش

سپاس مر خدای را که آدمی را خرد و اندیشه بخشید و بر دیگر آفریدگان برتری داد، خوشا آنکه از این دهش های اهورایی در راه پاکی و راستی بهره برد و جهان را با دانش خویش آباد و شادان گرداند. من از این روی به نگارش این جستار^۱ دست زدم که ایرانیان ارزش خویش و واهشته های^۲ خویش نشناسند. این جستار را گامی نتوان شمرد برای آگاه سازی ایرانیان از داشته ها و واهشته های خویش. این جستار را نگاشتم که مردمان چه بسا ایرانیان دبیره^۳ کنونی ما را تازی^۴ نخوانند و بدانند که تازی ها دبیره ای از خود نداشتند.

آری این دبیره، دبیره ای ایرانیست و تازیان از ما آموخته اند. چگونه این دبیره را تازی می خوانید گونه ای که در نوخ^۵ اسلام در سرتاسر سرزمین تازیان تنها هفت تن دانش نوشتن و خواندن داشتند - که یک تن مولا علی (ع) بود - و با دبیره ای آشنا نبودند. در آن زمانی که هاتا^۶ پیامبر را دروغ^۷ می بستند که قرآن تو از خدا نیست و از ایرانیان آموخته ای. تازیانی که تا این اندازه با نوشتن و دبیره و دانش بیگانه بودند چگونه این دبیره ی ایرانی را خودمان به نام آن ها بزنیم.

دبیره های ایرانی:

در ایران باستان دبیره های بسیاری داشتیم که بسیاری را ویژه ی کاری به کار می بردند و من در اینجا نخست آنان را نام می برم و سپس یک به یک زند^۸ و نگیزش^۹ می دهم. آن دسته از دبیره هایی که واج های آنها را یافته اند زیگ^{۱۰} واج های آنان را نیز می آورم.

دیپ‌های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

۱- دیپ میخی پارسی

۲- دبیره (خط) اوستایی یا دین دبیره

۳- دبیره ی پهلوی

۴- آم (هام) دبیره

۵- گشتگ دبیره

۶- دبیره ی پارسی

۷- دبیره ی مانوی

۸- نیم گشتگ دبیره

۹- وَش (یا ویسپ) دبیره

۱۰- شاه دبیره

۱۱- دبیره ی سغدی

۱۲- فرورد دبیره

۱۳- راس دبیره

۱۴- کده همار دبیره

۱۵- آگران همار دبیره

۱۶- راز دبیره

دیپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

۱۷- داد دبیره

۱۸- شهر همار دبیره

۱۹- گنج همار دبیره

۲۰- روانگان همار دبیره

۲۱- آهر همار دبیره

۲۲- دبیره ی اور خون

این دبیره ها چندی از دبیره های ایرانی هستند که یک به یک هُزوار^۱ خواهم داد:

دبیره (هخامنشی) میخی پارسی:

این دبیره آنچنان که گفته میشود از دبیره های میخی کشورهای میانرودان^۲ و دبیره میخی اکدی گرفته شده و چنانکه دبیره میخی اکدی نیز از دبیره میخی سومری های آریایی تبار و ایرانی گرفته شده است. در هر روی این دبیره ی کنونی از دیگر دبیره های میخی بسیار زیبا تر و آسان تر است و به دستور داریوش بزرگ ساخته شده است. گرچه بر پایه سخن داریوش در سنگنبشته اش در بیستون پیش از ساختن این دبیره، دبیره ی دیگری در میان ایرانیان رواگ^۳ داشته که آن را دبیره ی آریایی خوانده، این دبیره می بایست مادر دبیره های اوستایی و پهلوی و پارسی کنونی ما باشد.

دیپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

«داریوش شاه گوید به خواست اهورامزدا این کتیبه را (به میخی) بنا نهادم، وانگهی (به جز این)، به الفبای آریایی، و هم بر روی لوح گلین و هم بر روی پوست (چرم). گذشته از این ...» [سنگنبشته ی

بیستون - بند ۲۰، ۸۸-۹۲]

دییره میخی هخامنشی دارای ۳۶ واج و ۲ واژه جداکن، ۸ اندیشه نگار و نشانه هایی هم برای نشان دادن موریکان^{۱۴} که تنها برخی به جای مانده است. این دییره ایی هجایی است و هر یک از واج ها - به جز ۳ واج که برای نشان دادن واج های سِدادار^{۱۵} به کار می رود - سِدایی هم همراه دارد (دارای مصوت است). واژه ها و سَهمان^{۱۶} ها از چپ به راست نگاشته میشود و پس از هر واژه یک واژه جداکن میگذارند. _____ د.

خط میخی پارسی

الفبای میخی پارسی

𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽	𐎾	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡	𐏢	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬	𐏭	𐏮	𐏯	𐏰	𐏱	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶	𐏷	𐏸	𐏹
𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨																																																																																	

دپ‌های ایران باستان دهیوت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

زیگی دیگر به همراه موراکی^{۱۶} های میخی:

علامت‌های خط میخی پارسی باستان								
<i>xšayathra</i> "king" <i>būmīš</i> "earth" <i>dahyānē</i> "country" <i>baga</i> "god" <i>Auramazda</i> <i>Ahura Mazda</i>								
1	2	3	4	10	20	30	40	100

اگرچه شایان^{۱۷} است موراکی نویسی‌ها به چند گونه می‌بوده چراکه من پیش‌تر شیوه موراکی نویسی

میخی را به گونه‌ای دیگر دیده‌بودم.

چند دیبای میخی:

دیپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

در خط میخی فارسی باستان علامه های ذیل بجای برخی واژه ها بکار رفته :

بجای آه زمه ژدا. "آرزو"
 بجای خشا ای شوی. "شاه"
 بجای دهی ای ا. "دهیر"
 بجای دکر. "مخ"
 بجای دودمید. "بوم"

نمونه رتبه های خط فارسی باستان :

یک	۲	۳	۴
دو	۵	۶	۷
سه	۸	۹	۱۰
چهارده	۱۱	۱۲	۱۳
بیت و شش	۱۴	۱۵	۱۶

این رتبه های ساده نشان میدهند که شمارش دهیگانی در دوره
هنر میخی در ایران به اوج داشته .

داربوش : نقش رستم

(50)
 (51)
 (52)
 (53)
 (54)
 (55)
 (56)
 (57)
 (58)
 (59)
 (60)

چند نمونه از نوشتار های میخی :

دودمان : ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

سرای : ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

آریا : ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

پارسی : ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

اسپز گش، اسپاتا کا (جاسوسی، خبر چینی، غیبت) : ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

تیگره، دجله (قند و تیز) : ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

دب‌های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

این دبیره دارای ۴۸ واج است و همان گونه که گفتم واج‌های سدادار نیز بخشی از گپ‌های^{۲۰} دبیره است. این دبیره گسسته (و گاهی پیوسته) و از راست به چپ نوشته می‌شود.

اوستایی	لاتین	اوستایی	لاتین	اوستایی	لاتین	اوستایی	لاتین
𐎠	b	𐎡	δ	𐎢	f	𐎣	h
𐎤	p	𐎥	r	𐎦	k	𐎧	y
𐎨	t	𐎩	z	𐎪	g	𐎫	y
𐎬	t̥	𐎭	ž	𐎮	m	𐎯	ŋ
𐎰	θ	𐎱	s	𐎲	n	𐎳	ŋ́
𐎵	j	𐎶	š	𐎷	ṇ	𐎸	h
𐎺	c	𐎻	š́	𐎼	w	𐎽	x ^w
𐎿	x	𐏀	ṣ̌	𐏁	w		
𐏃	d	𐏄	γ	𐏅	β		

دین دبیره درنگاهی دیگر:

دپ های ایران باستان دهیوت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

شماره	نویسه‌ی اوستایی	پارسی	آوانگاری	شماره	نویسه‌ی اوستایی	پارسی	آوانگاری
۱	𐬀	ا	a	۲۵	𐬔	ط	th
۲	𐬁	آ	â	۲۶	𐬕	پ	p
۳	𐬂	!	e	۲۷	𐬖	ف	f
۴	𐬃	! (کشیده)	ē	۲۸	𐬗	ب	b
۵	𐬄	واکه‌ی ربوده	خاموش	۲۹	𐬘	و	w
۶	𐬅	ربوده‌ی کشیده	خاموش	۳۰	𐬙	ن	n
۷	𐬆	ا	o	۳۱	𐬚	ن	n
۸	𐬇	ا (کشیده)	ō	۳۲	𐬛	ن~	ñ
۹	𐬈	او	ou	۳۳	𐬜	م	m
۱۰	𐬉	آن	an	۳۴	𐬝	ن م	nm
۱۱	𐬊	ای	i	۳۵	𐬞	ی	y
۱۲	𐬋	ای (کشیده)	î	۳۶	𐬟	ی	y
۱۳	𐬌	او	u	۳۷	𐬠	و	v
۱۴	𐬍	او (کشیده)	û	۳۸	𐬡	و	v
۱۵	𐬎	ک	k	۳۹	𐬢	ر	r
۱۶	𐬏	خ	x	۴۰	𐬣	س	s
۱۷	𐬐	گ	g	۴۱	𐬤	ز	z
۱۸	𐬑	غ	q	۴۲	𐬥	ش	š
۱۹	𐬒	ج	c	۴۳	𐬦	ش	š
۲۰	𐬓	ج	j	۴۴	𐬧	ش	š
۲۱	𐬔	ت	t	۴۵	𐬨	ز	z
۲۲	𐬕	ث	s	۴۶	𐬩	ه	h
۲۳	𐬖	د	d	۴۷	𐬪	هو	hv
۲۴	𐬗	ذ	z	۴۸	𐬫	خو	xv

Y

[illegible][illegible]

چند واژه به دبیره ی اوستایی:

𐎱𐎠𐎼𐎿: ایران - 𐎱𐎠𐎼𐎿: شوز، شوز، مقدس - 𐎱𐎠𐎼𐎿: سَنوهان، جو - 𐎱𐎠𐎼𐎿: شِتاه، برکت

𐎱𐎠𐎼𐎿: پَتودن، صبر کردن، تحمل کردن - 𐎱𐎠𐎼𐎿: رُودِستاک، ایالت -
𐎱𐎠𐎼𐎿: پَژامیدن، رهبری و راهنمایی کردن - 𐎱𐎠𐎼𐎿: نیشام، ابهام - 𐎱𐎠𐎼𐎿: پادبارگ، رشوه.

دبیره ی پهلوی

از دیگر دبیره های ایران، دبیره پهلویست. این دبیره هم به گونه پیوسته (برای نسک^{۲۲}) و هم به گونه ی گسته (سنگنبشته ای^{۲۳}) کاربرد داشت. این دبیره ۱۴ واجی (و ۲۴ واجی) دارد و از راست به چپ نوشته می شود. در آن واج آنبازی^{۲۴} و هزوارش بُوش^{۲۵} ندارد. گرچه در تیل^{۲۶} دار بودن این دبیره میتوان گفت که گونه ای نگارشی از آن است چرا که این دبیره ها در بسیاری از واج ها یکسانند و به ویژه^{۲۷} ریشه و بن این دبیره ها یکسانست. ازیراک^{۲۸} که هم واج ها را با تیل و هم بدون تیل داشته ایم.

دپ های ایران باستان دهیوت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

د a-ā آ-ا	و/ک g-k	د h x
ب b b	د r-l l	د h h
د/ر y y	م m m	د/ر g g
ا w w	و/ر s s	د/ر j y
س z z	و/ر f-p p	د d d
ع z-č c	ش s s	ا r r
م t-d t	نها در هزوارتها E	ا n n

دانشوران در این زبان ها و دبیره های باستانی همه ی دبیره های ایران به جز میخی را از دبیره پهلوی میدانند، ولی در فرهنگ دهخدا بسیاری از دبیره های ایران به جز اوستایی و پهلوی را گونه ای از شیوه ی نگارش هام دبیره گفته است. (در دنباله در بخش هام دبیره به آن خواهیم پرداخت)

دپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

آ - ا	س	ذ	ف	ک	و
ب	ل	ر	د	گ	ت
پ	ع	ز	ی	ل	ا
ت	ث	ث	ث	م	ع
ج	ب	س	ر	ن	م
چ	م	ش	س	ه ها	پ
خ	ند	غ	ع	و - او	ا
د	ف	ف	ف	ی - ای	و

دیباپی از پهلوی:

راءفصر و ساسو اذ کداد ر سلا سلا سلا او س س
 سلا سلا او سلا . کداد ر سلا ر سلا و سلا سلا
 سلا کلا او سلا ل ل سلا ل سلا و سلا سلا
 ا سلا کلا او سلا ل ل سلا ل سلا و سلا سلا .

دیپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

چندواژه ی به دبیره ی پهلوی:

𐭮𐭥𐭥: شیطان، ستان، ساتان

𐭮𐭥𐭥𐭥: تصویر، تَبَنگ

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥: منع، تنجیش، تنجش

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥: سَهَن، ظاهر

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥: پَتَد، فشار

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥: پَژاگ، مضر

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥: ساگ، عدد، شماره

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥: پَسَرگ، مناسب

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥: پَخَشگ، نغز

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥: مانگ، ذهن

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥: پَدَماس، درک، فهم

𐭮𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥𐭥: معصوم، ناگ

دیپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

موراک نویسی در پهلوی

برای نگارش اعداد، نشانه های زیر به کار می رود :

ēk	1	—
dō	2	—
sč	3	سر / سر
čahār	4	سر
pañ	5	سر
šaš	6	سر
haft	7	سر
hašt	8	سر
nō(h)	9	سر
dah	10	و
yāzdah	(- و +) 11	و
wīst	20	ر
wīst ud ēk	21	ر
sīh	(+ و) 30	ر
sīh ud ēk	31	ر
čehel	40	ر
čehel ud ēk	41	ر
pañāh	50	و / و
šast	60	و
haftād	70	و / و
haštād	80	و
nawad	90	و
ē sad / sad	100 و 1 x 100	ر / ر
dō sad	200 و (2 x 100)	ر / ر
ē hazār / hazār	1000 و 1 x 1000	ر / ر
dō hazār	2000	ر

هام دبیره

در فرهنگ دهخدا از این دبیره این گونه سخن رفته است:

«هام دبیره یک از خطوط هفتگانه ایرانیان پیش از اسلام است. حروف الفبای این خط به موجب آثاری که

در دست است از خط های دیگر ایران کمتر بوده و طبق تصریح ابن ندیم سی و سه حرف بوده است. زیرا

دیپ‌های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

صداهایی را که دارای مخرج مشترک هستند با یک حرف مینوشتند. مثلاً برای ء، آ، ه، خ یک حرف به کار می‌رفته است. این خط را ابن ندیم کتابت الرسائل یا نامه دبیره ذکر کرده است...»

در دنباله آمده است:

«... این خط با ۲۸ شیوه نوشته می‌شده و در زمان آذر خور که حمزه اصفهانی از او نقل کرده است نام بسیاری از آن شیوه‌ها فراموش شده و فقط چند شیوه از آنها باقی مانده بوده است که عبارتند: داد دبیره برای احکام دادگستری، شهر آمار دبیره برای حساب‌های شهر، گنج آمار دبیره برای حساب‌های خزانه، کده آمار دبیره برای حساب‌های کشور، آخور آمار دبیره برای حساب‌های استبل‌های شاهی، آتشان آمار برای حساب‌های آتش، روانگان آمار برای حساب‌های اوقاف. [الفهرست ص ۲۱] ایران کوده شماره ۸ ص ۱۳۶»

در برخی از نسک‌ها این دبیره را دبیره ای بدون تیل نوشته اند که در آن پهلش^{۲۹} است.

در هر روی این دبیره را دبیره ای با ۳۳ واج میدانند. این دبیره پیوسته است و دبیره ای اِواری^{۳۰} و فرماتاری^{۳۱} و همانا مردمی (در میان مردم و آم نیز به کار میرفت) بوده.

نون^{۳۲} در چَم^{۳۳} هام باید بگویم که هام هم به چم همه (و عام) است که تازی شده ی همین واژه پارسی است (هام)، و هم با پَدِیش^{۳۴} به سخن رفته شده در فرهنگ دهخدا که دبیره‌های داد دبیره، شهر آمار دبیره و... را شیوه ای از نگارش هام دبیره خوانده پس میتوان با پَر گِست^{۳۵} این ماناک^{۳۶} را به دست آورد

دیپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

که هام دبیره شیوه نگارش همگانی^{۳۷} بوده و هام نیز به چم همگانی^{۳۸} بوده و هام دبیره به چم شیوه ی نگارش دبیره به شیوه ی همگانی.

باید پَرگست^{۳۹} داشت که آنچه در فرهنگ دهخدا آمده که این دبیره ۳۳ واج داشته و خود به زیر شاخه های نامبرده بَرخ^{۴۰} میگردد پس نمیتوان آنرا زیرشاخه ای از دبیره ی پهلوی دانست چرا که پهلوی ۱۴ واجی (بدون تیل) و پهلوی ۲۴ واجی (تیلدار) تنها گونه ای از سَرَتک^{۴۱} نگارشی اند و بر پایه دیگر در فرهنگ دهخدا و هاتا در فرهنگ معین به راستی هام دبیره را ۳۳ واجه خوانده اند پس زیگ زیر را که در بسیاری نسک ها هام دبیره خوانده اند هام دبیره نمی تواند باشد و تنها گونه ای از دبیره ی پهلوی است که در ماتیکان^{۴۲} نامه ی پهلوانی (آموزش دیپ و زبان پهلوی) نیز این زیگ را به نام دبیره ی پهلوی شناسانده است.

ا - آ	ب	پ	ت	ث	ک	و
چ	د	ذ	ر	ز	گ	ق
ط	ط	ژ	س	ی	ل	ک
ظ	ه	ش	ص	ش	م	ع
ف	ز	ح	ح	ن	ه	پ
غ	غ	و	و	او	ها	ب
د	ف	ف	ف	ای	ی	ا
						و

گشتک دبیره

دبیره ای برای نوشتن پیمان نامه ها، نامه نویسی ها (شاید برای کارهای اواری و فرماتاری) و زدن شِکِل^{۴۳} بوده که دو گونه پهلوانیگ (پارتی، اشکانی) و پارسیگ (پارسی، ساسانی) داشته است.

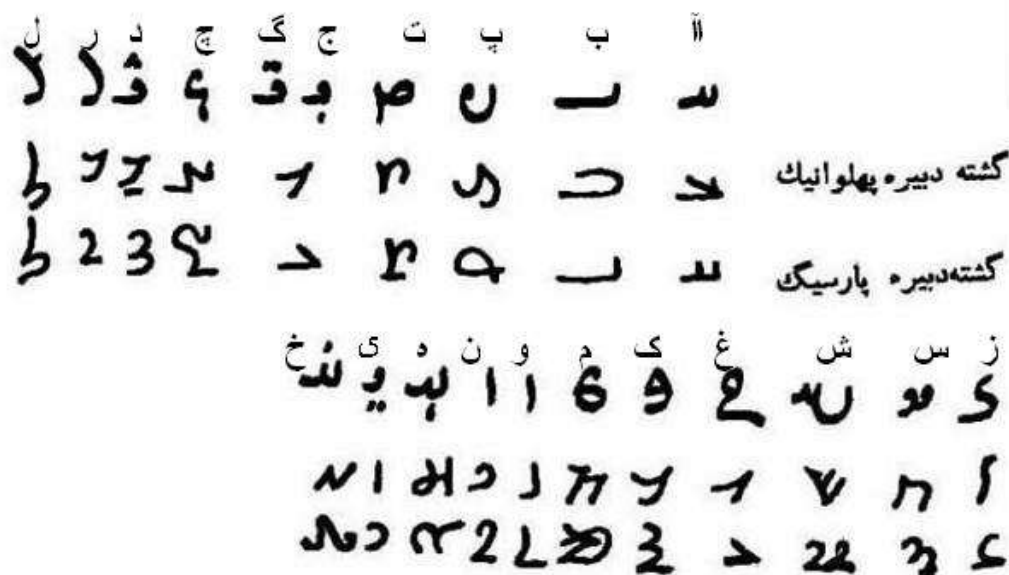
دیپ‌های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

در فرهنگ معین این گونه آمده است:

«گویند ۲۸ حرف داشته و بدین حروف عهد و موثیق و اقطاعات را می نوشتند و نقش شاهنشاهان پارس و طراز جامه و فرش و سکه دینار درهم را بدین دبیره مینوشتند. در ضمن ثبت کنندگان علوم، نجوم، طب و فلسفه را گشتک دفتران میخواندند.»

پس می توان گفت برای نوشتن دانش ها و دست کم دانش های نام برده؛ اخترشناسی، پزشکی و خرددوشکیه؛ نیز از این دبیره بهره می جستند.

و زیگی دیگر برای دبیره ی گشتک:

دیپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

𐎧 𐎡 𐎢 𐎣 𐎤 𐎥 𐎦 𐎧 𐎨 𐎩 𐎪
[k, q] [y, ō, ū, j] [t] [h, x] [ʾ, r] [ʾ, r] [h] [d, y] [a, y] [b, w] [a, ā]

𐎫 𐎬 𐎭 𐎮 𐎯 𐎰 𐎱 𐎲 𐎳 𐎴 𐎵
[t, d] [š] [w, ʾ] [q] [č, z] [p, b, f] [w, r] [s, h] [n] [m] [i, r]

𐎶 𐎷 𐎸 𐎹 𐎺 𐎻 𐎼 𐎽 𐎾 𐎿 𐏀
[k, q] [y, ō, ū] [t] [h, x] [z, ž] [w, ō, ū] [h] [d, š] [a, y] [b, w] [a, ā]

𐏁 𐏂 𐏃 𐏄 𐏅 𐏆 𐏇 𐏈 𐏉 𐏊 𐏋
[t, d] [š, ž] [r] [q] [č] [p, b] [r] [a] [n] [m] [i]

و چند دیپای گشتک:

سنگنوشته نخست از اردشیر بابکان در نقش رجب و دیگری از شاهپور اردشیران
است در نقش رستم.

𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠
𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠
𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠𐎧𐎡𐎴𐎠

این پیکر مزدیسن، یغ اردشیر شاهنشاه ایران (است) که تژاد از ایزدان (دارد)
پسر یغ بابک شاه.

دیپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎲𐎠𐎧 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎲𐎠𐎧 𐎧𐎡𐎹𐎫
 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫
 𐎲𐎠𐎧 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎲𐎠𐎧 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫
 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫

این پیکر مزدیسن، بگ شاهپور شاهنشاه ایران و افیران (غیر ایرانیان) است که
 تژاد از ایزدان (دارد) پسر مزدیسن بگ اردشیر شاهنشاه ایران که تژاد از ایزدان (دارد)
 نوۀ بگ بابک شاه.

www.dahyupat.loxblog.com

𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫
 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫
 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫
 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫

𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫
 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫 𐎧𐎡𐎹𐎫

دیپ‌های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

زیگ بالا سه نپشته است که از هم با سمیره^{۴۵} ی آبی جدا گشته اند. این دبیره ۲۲ واج دارد که شایان است ۶ واج آن پیدا نشده باشد و از راست به چپ و گسسته می نویسند.

اکنون چند واج نا آشنا درون نبشته ها:

ح:

در دیپای نخست این واج نیز آمده است که در زیگ واج ها نیامده است. در اوستایی گاهی «ی» بدین گونه نگاشته می گردد شاید (ی) بُود گرچه من می پندارم که (ا) باشد.

ح

این واج نیز در زیگ گشتک نیامده است.

در هر روی اینان می بایست از همان ۶ واج نیافته شده باشند.

دبیره پارتی

این دبیره از دبیره های ایرانی است که گرچه در نام به چم همان پهلوی (پَرثَو، پرتو، پارتی: پَهَلَو) است ولی دبیره ای به جز آن است که در ایران رواگ داشته است. این دبیره نیز ۲۲ واج دارد و از راست به چپ می نگارند. گپ های آن را نیز در دوزیگ جدا می آورم.

۳. گونه‌های خط پارسی			
سفالینه‌های نسا	چرم‌نوشته اورامان	آثار شهر دورا اورویوس	برابرهای حروف در خط فارسی
𐎠	𐎠	𐎠	ا
𐎡	𐎡	𐎡	ب
𐎢	𐎢	𐎢	پ
𐎣	𐎣	𐎣	د
𐎤	𐎤	𐎤	ه
𐎥	𐎥	𐎥	و
𐎦	𐎦	𐎦	ز
𐎧	𐎧	𐎧	ح
𐎨	𐎨	𐎨	ط
𐎩	𐎩	𐎩	ی
𐎪	𐎪	𐎪	ک
𐎫	𐎫	𐎫	ل
𐎬	𐎬	𐎬	م
𐎭	𐎭	𐎭	ن
𐎮	𐎮	𐎮	س
𐎯	𐎯	𐎯	پ
𐎰	𐎰	𐎰	ق
𐎱	𐎱	𐎱	ر
𐎲	𐎲	𐎲	ش
𐎳	𐎳	𐎳	ت

الفبای پارسی (کتیبه‌ای)	
پارسی	برابرهای حروف در خط فارسی
𐎠	ا
𐎡	ب
𐎢	پ
𐎣	د
𐎤	ه
𐎥	و
𐎦	ز
𐎧	ح
𐎨	ط
𐎩	ی
𐎪	ک
𐎫	ل
𐎬	م
𐎭	ن
𐎮	س
𐎯	ع
𐎰	پ
𐎱	ص
𐎲	ق
𐎳	ر
𐎴	ش
𐎵	ت

دبیره مانوی

این دبیره را می‌توان از ساخته‌های مانوی و پیروانش دانست که دبیره‌ای زیبا و سپور است. مانوی برای گسترش دین نوین خود نیاز به دبیره‌ای داشت که کم و کاستی‌ها و دشواری‌های دبیره‌ی پهلوی را نداشته و خواندن آن نیز آسان باشد. هَنایش^{۴۶} ها و یادگارهای به جا مانده از مانوی‌ها در دسته‌های ؛

دبپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

سخن از آفرینش و سروده هایی در ستایش خداوند، نیایش ها و اندرزهاست. بدین روی آنان دبیره ای ساختند آسان و زیبا که در آن هُزوارش^۷ نیز نداشته. واج ها همچون پهلوی چندهجایی نبودند و تنها نامایانگر یک هجا بودند (یک ارزش آوایی داشتند). این دبیره که که دبیره کنونی ما نیز وام دار آن است ۳۲ واج دارد و از راست به چپ گسسته (و شاید نیز پیوسته) نوشته می شود.

𐎠 = d	𐎡 = h	𐎢 = p
𐎡𐎠 = b	𐎣 = t	𐎢𐎠 = f
𐎡𐎠𐎠 = β	𐎤 = y	𐎢𐎠𐎠 = c
𐎡𐎠𐎠𐎠 = g	𐎥 = k	𐎢𐎠𐎠𐎠 = j
𐎡𐎠𐎠𐎠𐎠 = γ	𐎦𐎠 = x	𐎢𐎠𐎠𐎠𐎠 = q
𐎡𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = d	𐎦𐎠𐎠 = l	𐎢𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = r
𐎡𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = b	𐎦𐎠𐎠𐎠 = 8	𐎢𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = 8
𐎡𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = w	𐎦𐎠𐎠𐎠𐎠 = m	𐎢𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = 8
𐎡𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = u	𐎦𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = n	𐎢𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = t
𐎡𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = z	𐎦𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = s	
𐎡𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = ž	𐎦𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠𐎠 = c	

الفبای مانوی

حروف القباي كتولي	حروف القباي ماتوي	حروف القباي كتولي	حروف القباي ماتوي
ا	ا	ا	ا
ب	ب	ب	ب
ج	ج	ج	ج
د	د	د	د
هـ	هـ	هـ	هـ
و	و	و	و
ز	ز	ز	ز
ح	ح	ح	ح
ط	ط	ط	ط
ق	ق	ق	ق
ك	ك	ك	ك
ل	ل	ل	ل
م	م	م	م
ن	ن	ن	ن
ي	ي	ي	ي

شاید گونه ای از گشتک دبیره باشد در هر روی در چند بن مایه ی دیگر بدین گونه گفته شده است که دبیره ای با ۲۸ واج بوده و برای اخترشناسی، پزشکی و خرددوشکیه نیز از این دبیره بهره می بردند.

می توان اینگونه گفت که شیوه ی نگارشی بوده از گشتک برای دانش های نامبرده و در شِکِل ها و پیمان نامه ها و... از شیوه نهادین آن (گشتک دبیره) به کار می بردند.

دیپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

وش (ویسپ) دبیره

دبیره ای فراخ^۸ بوده با ۳۶۵ واج که همه ی آواها و آهنگ های خیم (کیاناد)^۹ و هاتا برای نگارش وین^{۱۰} از این دیب بهره مند میشدند. سپس ایرانیان از روی همین دبیره هفت گپواره^{۱۱} وین را نوآوری کرده و ساختند.

شاه دبیره

در نزد شاهان ایران کاربرد داشته و مردم (آم) هذَه (هوده)^{۱۲} یادگیری آن را نداشتند تا کسی از راز های شاه و نوشته های پنهانی شاه چیزی در نیابد. شاه با این دبیره رازها و گفته های پنهانی خود را می نوشته است.

دبیره سغدی

همانگونه که از نام آن پیداست دبیره ای بوده که در سغد (تاجیکستان و سرزمین های خاوری ایران) کاربرد داشته به دست مردمان آن بوم ساخته شده است. سغد سرزمینی در آسیای میانی و مردم سغد مردمانی ایرانی (که تُخارها نیز از تبار آنها بودند) که پایتخت (شهر مهادین) آنها سمرگند (سمرقند) بوده و هست. امروزه آنان را بیشتر به نام تاجیک می شناسیم. در هر روی دبیره ی سغدی دبیره ای ایرانی است و بر پایه فرهنگ دهخدا دو گونه داشته که به پهلوی سنگنبشته ای (گسسته) می مانست.

دیپ‌های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

از واج‌های آن نمیدانم ولی بر این سخن رفته در غرهنگ دهخدا شایان است که دبیره ای گسسته بوده باشد.

فرورد دبیره

دبیره ای ویژه ی نامه نویسی و دبیری (نوشتن و نسک‌نویسی) بوده و می‌بایست در میان دبیران ایران کاربرد داشته باشد.

راس دبیره

برای نوشتن خرددوشکیه و فرنود^{۵۳} به کار می‌رفته است و دارای ۲۴ واج بوده است.

کده همار دبیره

دبیره ای بود برای مزداهیک (هنگارش، پدکِشگ)^{۵۴} و همار^{۵۵} های کشوری از آن بهره می‌برده اند که از شماره واج‌های آن نمیدانم.

دیپ‌های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

آخور یا آهر آمار دبیره

برای نگارش همارهای آخورها و ستورگاه‌های شاهی (و شاید هم آنشاهی^{۵۶}) بهره می‌بردند.

راز دبیره

این دیب ۴۰ واج داشته است و برای رمز نویسی، نوشتن رازها و ترگومان^{۵۷}ها بوده که هیچ یک از واج‌های آن نیتی (نبطی) نبوده است. در جایی آمده است که پادشاه (شهنشاه ایران)، رازهای خود را برای مردم دیگر کشورها می‌نوشته است. (شاید شاهان دیگر کشورها)

داد دبیره

برای نگارش دستورها و فرمان‌های دادگستری بود. می‌بایست بیشتر در میان دادور^{۵۸}ها رواگ داشته بودست.

شهر آمار دبیره

برای نگارش همارهای شهری بوده ولی در جایی آمده که دبیره ی گنجور (و گنجینه دار) کشوری بوده است. در هر روی برای همارهزینه‌های شهری (و شاید هم سرشماری) به کار می‌رفته.

دیپ‌های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

گنج‌همار دبیره

دبیره‌ی گنج‌ها و گنجینه‌ها بوده است. برای هماردن گنجینه‌های کشوری از این دیپ سود می‌بردند.

روانگان‌همار دبیره

دبیره‌ای برای همارهای ورستاد^{۵۹} ها و روانگانه‌ها و وابسته‌ها بوده است. اندر روانگان بگویم که در ایران باستان از رسته^{۶۰} (تیخشود^{۶۱}) هفتم دبیران ایران بوده‌اند که کار آنها رسیدگی به ورستادها بود.

آگران‌همار دبیره

دبیره‌هماردن آتشگاه‌ها و شمارشان و شاید هزینه‌های آن‌ها بوده است.

دبیره‌ی اورخون

دبیره‌ای که تخارهای آریایی ساختند (و دبیره‌ای جوان تر است) که ریشه در دبیره‌ی سغدی دارد. دارای ۳۸ واج است. گرچه پس نابودی و آمیزش تخارها با ترک‌ها و تاتار تبارهای آپاختری^{۶۲} شایان

دبپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

است این دبیره دگر گونی هایی پیدا کرده باشد در هر روی همانندی فراوانی میان این دبیره با دیگر دبیره های آریایی یافته شده نیست.

بی صداها			صدا دارها	
Orkun		Latin	Orkun	Latin
Kalın	İnce			
𐎠	𐎡	B	𐎢	A - E
𐎣	𐎤	D	𐎦	I - İ
𐎧	𐎨	G	𐎪	O - U
𐎫	𐎬	K	𐎮	Ö - Ü
𐎭	𐎮	L	𐎲	É
𐎯	𐎱	N	واکلهای دوتایی	
𐎲	𐎳	R	Orkun	Latin
𐎴	𐎵	S	𐎶	IK - K - KI
𐎷	𐎸	T	𐎺	IÇ - Çİ
𐎹	𐎺	Y	𐎼	OK - UK
بکار رفته با همه واکلهای			𐎾	ÖK - ÜK
Orkun	Latin		𐎿	LD - LT
𐏀	Ç		𐏁	NÇ
𐏂	M		𐏃	ND - NT
1	P		𐏄	NG
𐏆	Ş		𐏇	NY
𐏈	Z		SÖZCÜK AYIRMA TAMGASI	
			:	

دیپ های ایران باستان دهیوپت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

و این ها دبیره هایی بود که زمانی در ایران به کار می رفتند و دبیره ی پارسی کنونی ما که از این دبیره های ایرانی گرفته شده است را به تازی هایی می چسبانند که از دبیره ی^{۶۳} و دانش هیچ نمی دانستند چه برسد که دبیره ای بسازند.

الفبا و خطوط باستانی ایران THE SCRIPTS OF IRAN											
	خط سحر پارسی OLD PERSIAN CUNEIFORM	پارسی باستان PARTHIAN PAHLAVI	پارسی میانه SASSANIAN PAHLAVI	پارسی کهن BOOK PAHLAVI	آوستایی AVESTAN		خط سحر پارسی OLD PERSIAN CUNEIFORM	پارسی باستان PARTHIAN PAHLAVI	پارسی میانه SASSANIAN PAHLAVI	پارسی کهن BOOK PAHLAVI	آوستایی AVESTAN
Q th						A th	𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤
R	𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	B	𐎥	𐎦	𐎧	𐎨	𐎩
S	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭	𐎮	C th	𐎯	𐎰	𐎱	𐎲	𐎳
T	𐎴	𐎵	𐎶	𐎷	𐎸	D	𐎹	𐎺	𐎻	𐎼	𐎽
U th	𐎿	𐏀	𐏁	𐏂	𐏃	E th	𐏄	𐏅	𐏆	𐏇	𐏈
V.W th	𐏉	𐏊	𐏋	𐏌	𐏍	F	𐏎	𐏏	𐏐	𐏑	𐏒
X th						G th	𐏓	𐏔	𐏕	𐏖	𐏗
Y	𐏘	𐏙	𐏚	𐏛	𐏜	H	𐏝	𐏞	𐏟	𐏠	𐏡
Z	𐏣	𐏤	𐏥	𐏦	𐏧	I th	𐏨	𐏩	𐏪	𐏫	𐏬
Ch	𐏮		𐏯	𐏰	𐏱	J	𐏲	𐏳	𐏴	𐏵	𐏶
Dh th						K	𐏷	𐏸	𐏹	𐏺	𐏻
Gh						L	𐏼	𐏽	𐏾	𐏿	𐐀
Kh	𐐁	𐐂	𐐃	𐐄	𐐅	M	𐐆	𐐇	𐐈	𐐉	𐐊
Sh	𐐋	𐐌	𐐍	𐐎	𐐏	N	𐐐	𐐑	𐐒	𐐓	𐐔
Th th	𐐕					O					
Zh th						P	𐐖	𐐗	𐐘	𐐙	𐐚

چه نیک است که ارزش این واهشته های خویش و بزرگترین واهشته خویش را به بیگانگان پیشکش نکنیم و ارج پیشینیانمان را بداریم چرا که از آنهاست که ما هستیم و اگر ما از آنها نگوئیم و به دیگران نشناسانیم بیگانگان این بایسته ی ما انجام ندهند که اکنون نیز از رشک ورزی آنهاست که داشته و

دیپ‌های ایران باستان دهیویت و نداد

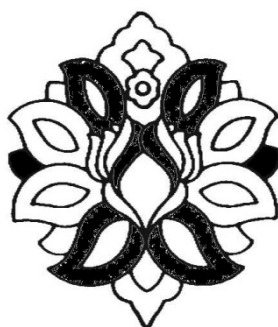
iran.dahyupat@gmail.com

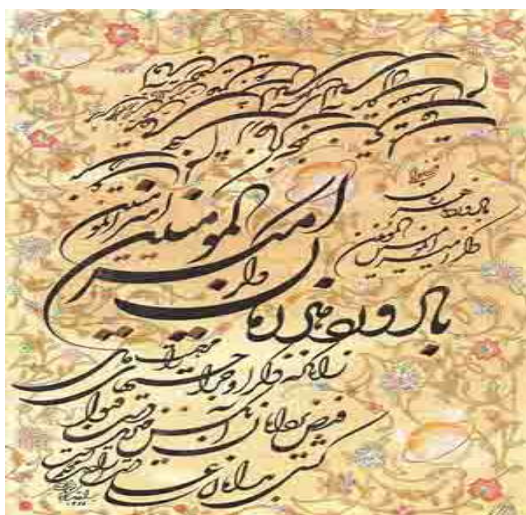
واهشته‌های ما را به خود و دیگران خوانند. در ورزش و پرهیختار^{۶۴} و دانش و دانشمندان و ساخته‌ها و کرده‌های ما و هزاران چیز دیگر که یاد آنها برایشان سنگین است چرا که آن‌ها را به یاد بی‌گوهری و بی‌مایگی خود می‌اندازد.

فرجام یافت به شادی و رامش در آذر ماه هزار و سیصد و نود و دو خورشیدی و در موردال ماه هزار و پانصد و هشتاد و هفت گیلکی (دیلمی)، به امید شکوه دوباره و باز پروری پیشینه و فرهنگ درخشان این مرز و بوم.

ایدون باد و ایدون تر باد.

علی رضاپور

یادداشت ها:

۱- جستار: مقاله

۲- واهشته: ارث، میراث

۳- دبیره: دیب، دیپ، دبیره، همگی به چم خط و الفبا هستند.

۴- تازی: عربی، از نسل تاز

۵- نوخ: صدر، نخست، اول

دیپ های ایران باستان دهیوپت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

۶- هاتا: حتی (تازی شده)

۷- دروغ: در اینجا بهتان، تهمت

۸- زند: شرح، تشریح کردن

۹- نگیزش: توضیح

۱۰- زیگ: جدول. گرچه به چم دانشی نیز هست.

۱۱- هزوار: تفسیر و توضیح دادن، هزوارتن

۱۲- میانرودان: بین النهرین

۱۳- رواج: (تازی شده)

۱۴- سدادار: مصوت (سدا یا صدا واژه ای پارسی است)

۱۵- سهمان: جمله

۱۶- موراک: عدد، شماره. (واژه ی پارسی باستان دیشتی نیز به چم رقم و اعداد دهدهی - عدد های ۲۱۰ ۹۰۰ - می باشد)

۱۷- شایان: ممکن

۱۸- سپور: کامل

۱۹- ترسای: مسیحی، میلادی

۲۰- گپ: واج، حرف

۲۱- دیبا، دیبا: متن

۲۲- نسک: کتاب، خوشه و دسته نیز می شود. در اینجا کتاب را گوئیم.

۲۳- سنگنبشته ای: کتیبه ای

دیپ‌های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

۲۴- واج انبازی: یکسان و مشترک بودن در یک واج، چند هجا یک واج داشتن را گویند.

۲۵- بُش: وجود، از بودن

۲۶- تیل: نقطه

۲۷- ویشار: حقیقت

۲۸- ازیراک: اینگونه که، زیرا، زیرا که

۲۹- پهلش: شک، تردید

۳۰- اواری: اداری (تازی شده)

۳۱- فرماتاری: حکومتی

۳۲- نون: حالا، اکنون

۳۳- چم: معنی، معنا

۳۴- پدیش: توجه، پروا

۳۵- پرگست: دقت، مشاهده

۳۶- ماناک: معنا (تازی شده)

۳۷- همگانی: عمومی، مردمی، آمی

۳۸- همگانی: در این بخش اصلی و حوری برای نگارش خط، برای عموم

۳۹- پرگست: دقت، مشاهده

۴۰- برخ: قسمت، بخش

۴۱- سرتک: سرده، نوع

دیب های ایران باستان دهیوپت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

۴۲- ماتیکان: کتاب

۴۳- شکل: سکه (تازی شده)، شکل به پول و سکه های هخامنشی می گفتند.

۴۴- خرددوشکیه: **ناسوو (نوسویر)**، فلسفه، فرزانش

۴۵- سمیره: خط هندسی را گویند. خط ولی نه خط نوشتاری و الفبا چرا که من در برخی نوشته ها دیده ام که این دو را یکی نوشته اند.

۴۶- هنایش: تاثیر

۴۷- هنوارش: یک دستور نوشتاری برای دیب پهلوی که واژه ها را به آرامی می نوشتند و به پارسی می خواندند. همچون: ملکا می نوشتند شاه می خواندند.

۴۸- فراخ: گسترده، در اینجا جامع

۴۹- کیاناد و خیم: هر دو به چم طبیعت اند.

۵۰- وین: موسیقی، در بندهشن هر آوایی که از ساز برخیزد را گفته است.

۵۱- گیواره: نُت، نت موسیقی

۵۲- هذ، هوده: حق (تازی شده ی هذ پارسی)

۵۳- فرنود: منطق، دانش منطق

۵۴- مزداهیک: ریاضیات، علم حساب، هنگارش و پدکَشگ نیز به همین چم است واژه ی انگلیسی نیز از این واژه ی پارسی است:

مزداهیک (پارسی): **mathematic**

۵۵- همار: حساب، آمار، علم حساب

۵۶- انشاهی: غیر شاهی

۵۷- ترکومان، تر گومان: ترجمه، ترجمان

دیپ های ایران باستان دهیویت و نداد

iran.dahyupat@gmail.com

۵۸ - قاضی

۵۹ - ورستاد: وقف

۶۰ - رسته : طبقه

۶۱ - تیخشود : قشر، اقشار جامعه

۶۲ - اباختری: شمالی

۶۳ - کتابت

۶۴ - پرهیختار: پرهیخت، ادب، ادبیات

بُنیامیه ها:

۱- نسک راهنمایی زبان پارسی - دکتر حسن رضایی باغ بیدی

۲- نسک نامه ی پهلوانی - فریدون جنیدی

۳- نسک خرده اوستا - با تفسیر استاد ابراهیم پورداوود

۴- فرهنگ سترگ دهخدا

۵- فرهنگ سترگ معین

۶- جستار ایران کوده ی ، شماره ی ۴ - دکتر محمد مقدم

۷- تاریخ و پیشینه ی خط و الفبای پارسی - بهمن انصاری

دیپ های ایران باستان دهیوپت ونداد

iran.dahyupat@gmail.com

۸- مرتبه ای دلکش از مانویان - دکتر فرخ حاجیانی

۹- واژه نامه ی پارسی سره - فرهنگستان زبان پارسی

۱۰- جستار الواح مالی و حسابداری و حسابرسی در ایران باستان - عبدالرسول رجبی

۱۱- جستار طراحی فونت خط زبان های ایرانی باستان - مریم حسن خانی

۱۲- جستار آموزش خط پهلوی - فرهاد نیلوفری

www.dahyupat.loxblog.com: نخستین پخش رایا کده ای (نخستین نشر اینترنتی)

ویراست ۱: ۹۳/۲/۱۱